

Matko Laginja, ŠTO IMAMO U ISTRI.
ISTARSKÉ PRIČICE, Zagreb 1994.

O dr. Matku Laginji toliko se toga zna da se, na prvi pogled, može pomisliti kako se zna i "previše". Namjerno tu riječ stavljamo pod navodnike, jer se o Laginji ipak još ne zna dosta, čemu su dokaz i nedavno utemeljeni svakogodišnji "Dani Matka Laginje" u Klani, u organizaciji tamošnjega Društva za hrvatsku povjesnicu (Katedra Čakavskog sabora); naime, tijekom svečanosti održava se i znanstveni skup, na kojemu ima redovito i izlaganja najnovijih rezultata proučavanja života i djela M. Laginje, rođenoga u Klani 1852., a preminuloga 1930. u Zagrebu, u izbjeglištvu pred talijanskim okupatorom. Kao što je poznato, Laginja je bio političar, književnik i dramski pisac, redatelj i glumac, odvjetnik i političar, etnolog i pravni povjesnik, putopisac i povjesničar, zastupnik u Istarskome saboru, bečkom i beogradskom parlamentu, te jedini hrvatski ban iz Istre (1920.). No, najbolje je obilježiti njegov plodni životni krug riječima:

hrvatski narodni preporoditelj Istre.

Njegov znanstvenoistraživački i književni rad trajao je relativno kratko, od 60-ih do 80-ih godina XIX. st., jer je svoj talent umjetnika i istraživača samozatajno žrtvovao teškoj, aktualnoj nacionalnoj borbi istarskih Hrvata za opstanak. No, i ono što je ostavio važan je prinos hrvatskoj znanosti i književnosti, pa tako treba ocjenjivati njegove "Istarske priče", koje je u nastavcima 1879. i 1880. objavljivao u Šenoinu "Viencu". God. 1945. u Zagrebu su tiskane u posebnome izdanju, god. 1971. u Rijeci, u Laginjinoj knjizi "Istranom. Književna ostavština" (priredio J. Jelenović), te god. 1983. u knjizi "Književna djela i rasprave" M. Laginje (objavljeno u Puli/Rijeci; priredili M. i P. Strčić). God. 1995. valorizirala sam u posebnom članku taj Laginjin rad ("Književnopovijesno značenje Laginjinih 'Istarskih priča'",

Zbornik, 1, Klana, 1995., str. 73-80, s izborom lit. na str. 79-80). No god. 1994. presnimljeno je navedeno izdanje iz 1945. godine, te pod naslovom "Što imamo u Istri. Istarske priče" objavljeno u izdanju zagrebačkoga "Consiliuma" (Biblioteka "Miscellanea", sv. 2, ured. Mirko Rajčić i Drago Jelčić, str. 113, mali format). Na naslovnici je slika Ivana Lackovića Croate "Raspeta Istra", na omotnici je - uz Laginjinu sliku - njegov životopis, na početku knjige tiskana je Harambašićeva pjesma Matku Laginji iz 1891., te "Proslov" Dubravka Horvatića (str. VII.-X.), u kojem je dao kraći presjek Laginjina života i djelovanja. Horvatić je ovako ocijenio značenje toga Laginjina djela: "'Istarske priče' Matka Laginje (kojih pretisak iz 1945. sada objavljujemo) pisane su zapravo kao putopisno štivo, no kao svaki dobar putopis i one sadrže različite elemente. Izvješćujući o Istri od njezinih zapadnih obala, pa preko središnje Istre do Brseča (Beršeca, rekao bi Laginja), Lovrana i Volovskoga, te zahvaćajući Cres i dotičući se Lošinja, Laginja se upušta u povijesna, zemljopisna, demografska, etnološka, jezikoslovna i tada aktualna politička razmatranja s kritičkim opaskama na bečku vladu, pod koju je Istra, kao i Dalmacija, uključujući i Boku, tada potpadala. Laginja ističe hrvatstvo Istre, ali ne zatajuje ni druge etničke sastavnice. Putem slikovitih opisa i raznih zgoda, putem pučkih pjesama i običaja, putem, starih dokumenata, Laginja nam predočava duh Istre, ali i njezine mnogobrojne probleme, od kojih su neki, na žalost, živi još i danas. Čitajući Laginju zasigurno ćemo ponešto naučiti o nekadašnjoj Istri, ali suočiti ćemo se i s Istrom u našoj svagdašnjici."

S ovom se Horvatićevom ocjenom možemo složiti, utoliko više što su Laginjin "priče" zapravo pravi povijesni izvor, slika jednoga teškog vremena, doduše subjektivna slika svjedoka, ali istodobno i kreatora onodobnih povijesnih zbivanja. U njima ima i podataka do kojih se drugdje ne može doći, no

oni istodobno potvrđuju i Laginjini izraziti književni te znanstvenoistraživački dar.

Pohvalno je od izdavača što se odlučio na preobjavlivanje Laginjina djela, u velikoj mjeri povijesnog sadržaja, ali i sa znatnom književnom vrijednošću, te od Dubravka Horvatića što je apostrofirao Laginjine opće i posebne vrijednosti u životu Istre, ali i hrvatskog naroda općenito.

Mirjana Strčić

BIBLIOGRAFIJA "KOLA" 1842.-1995., Zagreb 1995.

O časopisu "Kolo" ne treba puno govoriti, jer je kao glasilo Matice hrvatske ne samo poznato već i znamenito. Sa svim svojim mijenama, prekidima u izlaženju, s novim počecima i serijama te drukčijom izdavačkom orijentacijom, "Kolo" je bilo i ostalo i reprezentativno i znanstveno i kulturno glasilo hrvatskoga izdavačkoga korpusa. Bilo je gotovo redovito i zrcalo trenutnih povijesnih zbivanja kroz koja je prolazio hrvatski narod, ali uvijek sa sadržajima trajne vrijednosti. O svemu tome na svoj način govori i bibliografski četverobroj (1-4, V, proljeće-zima 1995., glavni i odgovorni urednik Vlaho Bogišić). U veoma opsežnoj knjizi (522 str.) priložen je i niz fotografija predsjednika i drugih Matičnih djelatnika te izdanja ove ugledne kulturne institucije i njezinih ogranaka. Vlaho Bogišić svojim je prilogom "Novo lice stare slave" dao uvodno slovo o časopisu, na što se Ivan Martinčić nadovezao člankom "Pokretači i obnovitelji 'Kola'", a na kraju su popisi sadašnjih voditelja Matice te adrese njezinih ogranaka. Temeljna poglavlja publikacije čine prilozi "Bibliografija Kola 1842-1853" I. Martinčića, "Bibliografija časopisa Kolo • 1948-1994." Jasne Bašić, Lidije Barišić Bogišić, Mirjane Matije i Vesne Radaković Vinchierutti, "Bibliografija Matičnih izdanja 1963-1992." Nedjel-

jke Paro, Ivice Matičevića i Dubravke Luić Vukdrag te "Izdanja Matice hrvatske" od 1993. do 1995.

Iz pregleda sadržaja publikacije ("Gdje je što") ne razaznaje se na koji je način bibliografija časopisa "Kolo" zapravo načinjena. U prvom su dijelu (razdoblje od 1842. do 1853.) prilozi kronološki razvrstani unutar po abecedi složenih autorskih natuknica; nema kazala. U drugom se dijelu (razdoblje od 1948. do 1994.) bibliografija dijeli na tri segmenta, tri zasebne bibliografije koje odgovaraju trima nakladnim serijama/kronološkim cjelinama u kojima je "Kolo" izlazilo (obnavljano u tri navrata: 1848., 1963. i 1991.). Svaki segment ima svoj numeracijski niz i svoje kazalo autora. Prilozi su, prema standardnoj bibliografskoj obradi, unutar svakog segmenta/nakladne serije razvrstani u osam skupina (pjesme i pjesničke proze; proza; drama; eseji, članci i rasprave; kronike; kritike; dokumenti). Tako, po dijelovima izrađena bibliografija, predmetnih kazala te, osobito, bez jedinstvenoga kazala svih godišta vrlo je nepraktična za korisnika, unatoč vrijednostima koje svaka bibliografija po sebi ima.

U "Bibliografiji Matičinih izdanja 1963-1992." bibliografske su jedinice raspoređene kronološki po godinama, a unutar godina abecedno; prednost je postojećega pripadajućega Kazala imena i naslova časopisa. Poglavlje "Izdanja Matice hrvatske 1993-1995." sadržava popis prinosa Matičine središnjice i njezinih ogranaka od njihove obnove.

Usprkos određenim nedostacima, ova je bibliografija važno djelo, nuždan priručnik svakome istraživaču, a napose povjesničaru. Tako, ovom prigodom, upozoravamo na to da su u prvim svescima "Kola" objavljeni radovi, npr., Antuna Mažuranića "Zakon Vinodolski: od leta 1280.", Franje Račkoga "Pokus narodno-lučbenog nazivlja" i dr. te da su u kasnijim godištima svojim prinosima sudjelovali, npr., Lj. Boban, M. Brandt, V. Foretić, J. Ivičević, J. Karaman, J. Ravlić, P. Strčić, J. Šidak i drugi hrvatski povjesničari.

Snježana Hozjan

**Branko Marušič, Z ZAHODNEGA
ROBA. O LJUDEH IN DOGODKIH
IZTEKAJOČEGA SE STOLETJA. Nova
Gorica 1995.**

Među slovenskim povjesničarima istaknuta je ličnost i dr. Branko Marušič, znanstveni savjetnik Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, autor niza radova, a napose iz goričkoga područja gdje živi i djeluje; osobito je stručnjak za povijest XIX. stoljeća. Pred nama je najnovija Marušičeva knjiga s naslovom koji na prvi pogled nije intrigantan: *Z zahodnega roba. O ljudeh in dogodkih iztekajočega se stoletja* (Nova Gorica, 1995, str. 137); sadržaj knjige nastao je na temelju dvadeset i jednoga izlaganja ovoga povjesnika, u raznim prigodama, a za ovu prigodu su ponešto dopunjeni i opskrbljeni bilješkom (gdje je tekst pročitan). Trećina priopćenja do sada nije bila objavljena. Tekstovi su tiskani kronološkim i tematskim slijedom. Tako autor govori o istaknutim slovenskim političarima, polihistoričarima itd. - o H. Tumi, F. Bevku, F. Močniku, Z. Jelimčiču, o aktualnosti djela F. Prešerna, o zbivanjima u pojedinim razdobljima - o Prvomc svjetskom ratu na slovenskom području, o veoma osjetljivom pitanju u talijansko-slovenskim odnosima - o "fojbama" (tj. o nasilnom usmrćivanju tijekom II. svjetskoga rata i u poraću), o nacionalnoideološkim i drugim pitanjima, npr. "o narodnoj zavesti primorskih Slovencev", o Primorskoj i jugoslavenskom pitanju, o dodirima furlanskih i slovenskih povjesničara, o pojedinim izdanjima - o slovenskom prijevodu Fölklova talijanskoga djela o konclogoru smrti San Saba ("Rižarna") u Trstu, o malo poznatome slučaju susreta 13. 8. 1950. ljudi s obje strane talijansko-jugoslavenske granice u goričkom području (granica je bila zatvorena tri godine), o primorsko-goričkim časopisima, o odnosu prema narodnoj manjini - itd.

Autor daje povjesničarski pogled na zbivanja i ličnosti u XIX. i XX. st., ali s reminiscencijama i na ranija razdoblja, u raznim povijesnim i kulturnopovijesnim područjima. Govori o zemljopisnom prostoru koji je 1945. bio podijeljen u dva dijela, između Italije i Jugoslavije, a kontakti su između dojučerašnjega jedinstvenoga

kraja i fizički bili prekinuti tijekom niza godina. Ipak, kako se vidi i iz ove knjige, život je tekao dalje, pa su stvarane i nove vrijednosti. O tim vrijednostima i o drugome piše B. Marušič znalački i stručno, s velikim znanstvenim iskustvom i znanjem, tako da se cjeline čitaju gotovo kao poglavlja monografije, a ne zbornika radova. Usto, Marušič ne piše suhoparnim, uobičajenim znanstveno-povjesničarskim rječnikom, pa je i to dodatna kvaliteta njegove nove knjige. Sve u svemu - knjiga dr. Branka Marušiča lijep je primjer kako se može od malenih, na prvi pogled prigodnih tekstova stvoriti stručno i zanimljivo djelo čak i trajnije vrijednosti.

Petar Strčić

**Antun Giron-Petar Strčić, ZAOBIČI
INGRIDSTELLUNG. RIJEČKO
PODRUČJE U ZAVRŠNICI DRUGOGA
SVJETSKOG RATA. Rijeka 1995.**

Riječko se područje i prije prijelomne 1945. god. iskazivalo po svojim izrazitim antifašističkim opredjeljenjima, osobito zato što su se upravo u Rijeci te u susjednoj Istri na djelu pokazali prvi fašisti u svijetu uopće - danuncijeveci. Stoga je razumljivo što su se i Rijeka zasebno i Primorsko-goranska županija općenito uključili god. 1995. u općehrvatske i državne manifestacije u povodu 50. obljetnice sloma hitlerovske Osovine, odnosno pobjede antifašističke koalicije, a time uključili i u doprinos Republike Hrvatske u međunarodnu proslavu 50. obljetnice antihitlerovske pobjede.

U tu svrhu Povijesno društvo Rijeka kao treći svezak svoga knjižnog niza "Nova istraživanja prošlosti Rijeke i riječkog područja" objavili su djelo Antuna Girona iz Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Rijeci i Petra Strčića iz Arhiva HAZU u Zagrebu, i to pod naslovom: "Zaobići Ingridstellung. Riječko područje u završnici Drugoga svjetskog rata". Knjiga obseže 187 tiskanih stranica, a ima

više cjelina, od kojih je na prvome mjestu uvodna studija, vrlo opsežna (str. 7-62), s mnoštvom bilježaka, koja podrobnije govori o oružanim borbama u prostoru od Senja i o. Paga, preko Kvarnerskih otoka i ostaloga Kvarnerskog primorja te Gorskog kotara do borbi u mošćeničko-lovransko-opatijskome, sušačkome, kastavskom i riječkom području, te do bitke za osnovni tadašnji cilj - za tadašnji grad Rijeku koji se nalazio na desnoj strani Rječine. Drugi dio knjige sadrži građu (str. 63-181), ukupno 24 dokumenta i drugoga materijala, u vremenskom rasponu od 7. travnja 1945. godine (komentar TANJUG-ove vijesti o Talijanima u tadašnjoj Rijeci u listu u NDH, Zagreb, "Hrvatski narod") do 31. svibnja 1945. godine ("Izvadak iz knjige obavještajnog oficira 2. novozelandske divizije Geofreya Coxa o borbama za oslobođenje Kvarnerskog primorja, sjeverne Istre, južne Slovenije i Trsta"). Građa je provenijencije NOP-a, NDH, angloameričkih saveznika i talijanskih fašista u službi Trećega Reicha. Na kraju su objavljene sažeci na talijanskom i engleskom jeziku.

Borba za ondašnju Rijeku, kao i za cijelo riječko-kvarnersko te goransko područje, zaseban je dio borbe hrvatskoga naroda protiv okupatora, jer s pobjedom nad njemačkim nacizmom i talijanskim fašizmom ostvareno je konačno uključenje riječko-otočno-istarskoga područja u sastav matice-domovine Hrvatske. Time se ostvarivalo i nacionalno okupljanje do tada rasparčanih hrvatskih zemalja, a istodobno rješavalo i pitanje dvadesetljetnoga fašističkog pritiska u ondašnjoj Rijeci i u susjednom kraju. Oba autora - kao vrlo dobri poznavatelji ove problematike (do sada su objavili niz radova, a za neke od njih dobili su i Nagradu grada Rijeke - zadnju 1995. god. za knjigu "Poglavnikovom Vojnom Uredu"), s uspjehom su u nju dali novi uvid. Knjiga je obogaćena nizom zemljopisnih skica i tabela, a ima i neobično bogat znanstveni aparat (čak 546 bilježaka). Interpretacija događaja i zbivanja u opsežnoj uvodnoj studiji potkrijepljena je podacima iz građe u drugom dijelu knjige, ali i drugim materijalima. Cijeli je sadržaj djela na visokoj znanstvenoj razini pa se izdavač u svojoj odlučio da to djelo objavi još jednom, u svojoj periodici "Rijeka", II., sv. 1-2 za 1995. godinu.

Mihael Sobolevski

Valter Firić, TVRĐAVA KLIS, Hrvatsko društvo Trpimir, knjiga III, Klis 1996, 141 str.

Razvoj grada Klisa bio je tijekom prošlih stoljeća uvjetovan ponajprije njegovim zemljopisnim položajem. Podignuta na gotovo nepristupačnoj strmoj hridi, na prijevoju između planinskih masiva Kozjaka i Mosora, kliška je tvrđava nadzirala i branila najvažniju prirodnu komunikaciju kojom se iz unutrašnjosti dolazilo na srednjodalmatinsku obalu. S obzirom na strateški položaj i ulogu koju je imala u povijesti, ona je, zasigurno, bila jedna od najvažnijih tvrđava na tlu Hrvatske. Povijest grada Klisa i kliške tvrđave često je u hrvatskoj historiografiji bila predmetom zanimanja istraživanja, kako povjesničara (L. Katić, G. Novak, M. Perojević, K. Prijatelj) tako i proučavatelja kulturne baštine i umjetnosti (C. Fisković, A. Duplančić, Lj. Karaman, F. Oreb, A. Sapunar, I. Zdravković) dalmatinskoga područja. Kao pokušaj sjedinjavanja dosadašnjih postignuća u proučavanju kliške povijesti i kulturne baštine, ali i kao učinak vlastitog terenskog rada i istraživanja, izdvaja se nedavno objavljena monografija Valtera Firića "Tvrđava Klis". Nastala je u sklopu djelatnosti Hrvatskog društva Trpimir iz Klisa, utemeljenog 1991. godine radi očuvanja hrvatske povijesno-kulturne baštine te promišljanja i podržavanja svih kulturnih pregnuća u Klisu. Knjiga je podijeljena na više tematskih cjelina u sklopu kojih se razmatra prošlost grada Klisa te graditeljski razvoj i arhitektonske osobine tvrđave tijekom povijesti. Prva cjelina knjige (11-56) sadržava osvrt na povijest Klisa i njegova užeg područja od prethistorijskog vremena pa sve do najnovijeg doba. Posebnu pozornost autor poklanja razdoblju kliške povijesti u doba hrvatskih narodnih vladara, dinastije Arpadovića te bibrirskih knezova Šubića i kneza Ivaniša Nelipčića. Početkom XVI. stoljeća nastupa teško razdoblje kliške povijesti, obilježja kojega su sve učestaliji osmanlijski napadi, ali i junačka obrana kliške posade pod vodstvom kapetana Petra Kružića. Autor upozorava na

posljedice turskog osvajanja Klisa (1537. god.) za sigurnosno stanje u splitskom okružju, upravnu razdiobu i status Klisa i okolice pod turskom vlašću, pokušaj oslobađanja Klisa 1596. godine pod vodstvom splitskih plemića Ivana Albertija i Nikole Cindra te uspješno osvajanje Klisa od strane mletačke vojske tijekom Kandijskog rata (1648. god.). Preostala poglavlja ove cjeline (Klis pod austrijskom i francuskom upravom, XX. stoljeće) predstavljena su sažeto i s navođenjem najosnovnije faktografije.

Druga, za povijest Klisa posebno važna i za istraživačka promišljanja izazovnija cjelina (59-132), odnosi se na graditeljski razvoj, sustav fortifikacija i izgled tvrđave Klis u prošlosti. U raščlambi arhitektonskog izgleda tvrđave tijekom povijesti autor se - osim vlastitih terenskih istraživanja i dosadašnjih postignuća arheologije i povijesti umjetnosti - oslanja na brojne i raznovrsne slikovne izvore (gravure, crteži, zemljovid i sl.) te izvornu arhivsku građu (izvješća mletačkih generalnih providura, kapetana i knezova, putopisi, kronike). Posebnu pozornost autor poklanja građevnim zahvatima potkraj XVII. stoljeća, kada je pregradnja tvrđave povjerena mletačkom vojnom inženjeru Giuseppeu Santiniju. Na osnovi dosadašnjih saznanja o domaćem fortifikacijskom graditeljstvu određuje tipološku pripadnost kliške tvrđave te naglašava kako je određena poglavito geomorfološkom strukturom hridine na kojoj je podignuta. Stjecajem više činitelja nastao je i sustav obrane tvrđave, koji autor pomno razrađuje na osnovi podataka o naoružanju utvrde, sustav fortifikacija (tri obrambena obzida) i postojećih objekata u tvrđavi. Ukratko je prikazan i najljepši objekt tvrđave - crkva sv. Vida, ranije Murat-begova džamija i jedan od rijetkih primjera islamske arhitekture nastao na tlu Dalmacije. Od ostalih turskih objekata na kliškoj hridini izdvaja se i česma, danas nazvana zdenac Tri kraja, prema (Franjo Divnić) nekadašnjem samostanu franjevac konventualaca s istoimenom crkvom. Na posljedku, sa sjeverozapadne strane tvrđave, na mjestu koje se nekada nazivalo Parhna poljana, smješteno je naselje Klis Megdan ili Mejdan, gdje su se u vrijeme turske vlasti na-

lazili objekti za prihvat putnika (hanovi), a u mletačko doba tri bazane namijenjene za karantenu robe i putnika te smještaj karavana.

Na kraju knjige (135-141) nalaze se pogovor iz pera Srečka Listeša, zemljovid utvrđena i pripadajućih objekata te popis izvora i literature. Monografija je bogato opremljena brojnom ilustrativnom građom, među kojom se posebno izdvajaju preslike starih zemljoviđa, crteža i gravura s prikazima tvrđave.

Kliška tvrđava te povijest grada Klisa i njegova okružja zasigurno su teme koje zaslužuju još svestranija istraživačka pregnuća i konkretne rezultate. Djelo V. Firića je - poglavito zahvaljujući svom monografskom pristupu i obradi - korak dalje u tom promišljanju, ali i poticaj za još osmišljenija, ponajprije interdisciplinarno zasnovana istraživanja mjesta i važnosti fortifikacija u hrvatskoj povijesti.

Lovorka Čoralić

Judith Miller, GOD HAS NINETY-NINE NAMES: REPORTING FROM A MILITANT MIDDLE EAST, New York 1996, 574 str.

U političkim analizama bliskoistočne krize različito se odgovara na pitanje o tome postoji li stvarna opasnost od islamskog fundamentalizma. Odgovori se kreću u rasponu od nijekanja ili minimaliziranja uloge islamskih fundamentalista u bliskoistočnoj, pa time i u svjetskoj politici, do uvjerenja da militantni islamski fundamentalizam postoji i da predstavlja opasnost za sekularne režime u arapskom svijetu. Judith Miller, autorica knjige "Bog ima devedeset devet imena", zastupa potonje stajalište. U tome opsežnom djelu ona donosi niz podataka o političkom životu bliskoistočnih zemalja u kojima je provela istraživanje, s osobitim naglaskom na problemima utjecaja radikalnih islamističkih pokreta u njima.

Knjiga je podijeljena na poglavlja naslovljena imenima država: Egipat (str. 19-83), Saudijska Arabija (str. 84-127), Sudan (str. 128-167), Alžir (str. 168-207), Libija (str. 208-242), Libanon (str. 243-290), Sirija (str. 291-330), Jordan (str. 331-378), Izrael (str. 379-428) i Iran (str. 429-464). Slijede Zaključci (Conclusions, str. 465-476), Bilješke (Notes, str. 477-544), Zahvale (Acknowledgments, str. 545-548) te Kazalo (Index, str. 549-574). Svako poglavlje sadržava pregled najvažnijih povijesnih i političkih zbivanja te niz autoričinih razgovora s političarima, članovima vlade zaduženima za suzbijanje terorizma, vođama militantnih skupina, pripadnicima manjina te sekularnim intelektualcima.

Knjiga daje obilje podataka zainteresiranim za aktualnu političku situaciju na Bliskom istoku uopće, i za militantne islamističke pokrete i njihove metode borbe napose. Autorica je tu situaciju pokušala osvijetliti s različitih strana i pružiti uvid u niz međusobno često oprečnih mišljenja o problemu koji je istraživala. Više puta navodi da se čuvala poopćivanja i jednostranih prosudbi u tako osjetljivom i složenom pitanju. Istraživanju je pristupila bez predrasuda, otvorena prema tradicijama drukčijima od njezine, ali priznaje da nije mogla pobjeći od činjenice da piše kao Zapadnjakinja i kao Amerikanka koja čvrsto vjeruje u dostojanstvo pojedinca, vrijednost ljudskih prava i ravnopravnost ljudi pred zakonom.

Tatjana Paić-Vukić

JE LI "ŠAHOVNICA" NA TORNJU
CRKVE SV. LUCIJE
U JURANDVORU NA O. KRKU
IZ RANOGA SREDNJEGA VIJEKA,
IZ 15. ILI IZ 19. STOLJEĆA?

Crkva sv. Lucije u Jurandvoru na o. Krku bila je dio benediktinske opatije. Tu je, u samo-

stanu, nastao najčuvaniji hrvatski, glagoljski i najveći kameni spomenik uopće - Bašćanska ploča. Kao što je poznato, na njoj je prvi put uklesana riječ "hrvatski", i to kao pridjev uz kralja Dmitra Zvonimira.

Ulaz u crkvu sv. Lucije natkriljuje četverouglati zvonik, a s njegove lijeve, vanjske strane otvorenoga predvorja uklesan je hrvatski grb - znamenita šahovnica; ima 64 polja.

Na grb je 1865. upozorio Ivan Crnić (iz Polja na Krku), a držao ga je frankopanskim simbolom. God. 1873. Ivan Kukuljević Sakcinski govori, međutim, o tome heraldičkom simbolu kao o hrvatskom grbu.

Neki smatraju da je uklesan u doba dogradnje crkve sv. Lucije, god. 1498., a pomišlja se i na to da bi grb mogao biti i stariji, možda iz vremena nastanka Bašćanske ploče (oko 1100.), ili, pak, da potječe iz još ranijega razdoblja, iz doba Dmitra Zvonimira (1076-1089.). No, do sada nije učinjena znanstvena ni stručna usporedna analiza sastava obaju kamena - onoga s uklesanim grbom i onoga na kojemu je uklesan natpis o Zvonimirovoj darovnici - kako bi se time eventualno utvrdilo vrijeme njihova nastanka. Međutim, krčki povjesničar i kanonik Ivan Žic Rokov (Puntar s o. Krka) u Jurandvoru i u susjednoj Bašćanskoj Dragi čuo je priču da je grb uklesan u počecima ilirskoga pokreta odnosno hrvatskoga narodnoga preporoda, u prvoj polovici 19. st., ili nešto kasnije, u drugoj polovici istoga stoljeća, kada je na Krku preporod u punome jeku. Slavist i povjesničar Vjekoslav Štefanić (iz Bašćanske Drage na o. Krku) također je sumnjao u veliku starinu grba. Svakako, uporedna petrografska analiza kamena s uklesanim hrvatskim grbom i kamena poznatoga kao Bašćanska ploča mogla bi značiti velik korak prema utvrđivanju vremena kada je uklesan grb, jer je odavno usvojeno mišljenje da Bašćanska ploča datira u doba oko 1100. godine.

Petar Strčić

TJEDAN MOLIŠKIH HRVATA.
SETTIMANA DEI CROATI DEL
MOLISE. Zagreb, 6.-21. VI. 1996.

U nas se uobičajeno i često govori o gradišćanskim Hrvatima u Austriji, Mađarskoj, Slovačkoj i Češkoj te o Hrvatima u SAD-u. No, stjecajem povijesnih okolnosti Hrvati su novu domovinu našli i u drugim zemljama, pa tako i na nama susjednome Apeninskom poluotoku. Brojni su Hrvati iz južnih hrvatskih prostora, zbog turskih prodora u njihov zavičaj, u 15. i 16. st. prebjegli u uglavnom nenaseljene, gorske predjele južne Italije. Stjecajem tamošnjih prilika te zbog odvojenosti od domovine većina se tih Hrvata talijanizirala, a održali su se do danas samo oni u južnotalijanskoj pokrajini Molise, nekoliko desetaka kilometara udaljeni od obale, u tri matična sela - Kruč (Acquaviva Collecroce), Stifilić (San Felice) i Mundimitro (Montemitro).

Moliški Hrvati potomci su dijela najstarije hrvatske dijaspore, ali su do novijeg vremena rjeđe bili središtem zanimanja u matiči-domovini, pa tako i u redovima njezinih znanstvenika i stručnjaka. Doduše, još je, npr., Milan Rešetar 1907. u dubrovačkome "Srđu" vrlo relevantno pisao o "slavenskim kolonijama u Italiji", ali tek se u novije doba više govori o našima "s one bane mora", kako to sami moliški Hrvati kažu. Štoviše, od 1993. održavaju se i višednevne manifestacije, vezane uz naše Moližane, pa je tako i treći put priređen "Tjedan moliških Hrvata - Settimana dei Croati del Molise" (Zagreb, 16.-21. lipnja 1996.). Uz tu je prigodu u izdanju Hrvatske matice iseljenika objavljena i istoimena knjiga (56 str., s fotografijama i kartama). Tijekom Tjedna, uz sudjelovanje načelnika moliško-hrvatskih naselja i ostalih gostiju Moližana, nastupila je moliško-hrvatska folklorna grupa "Maja", održana je večer moliško-hrvatske pučke kuhinje, odigrana nogometna utakmica reprezentacije moliških Hrvata i zagrebačkoga NK "Ponikve", priređena je fotodokumentarna izložba "S one bane mora", organiziran je književni susret na kojem je predstavljeno moliško-hrvatsko pjesništvo, a održane su i dvije znanstveno-stručne tribine: "Hrvatski tragovi diljem Italije" i "Moliški Hrvati između povijesti i stvarnosti". Tjedan je održan pod

pokroviteljstvom predsjednika Republike Hrvatske Franje Tuđmana, u organizaciji Hrvatske matice iseljenika.

Na prvome, povijesnom kolokviju govorili su Miroslav Bertoša ("Hrvatski tragovi od središnjega juga do sjevera Apenina"), Jelka Vince-Pallua ("Doprinos utvrđivanju tragova Hrvata u južnoj Italiji"), Valentin Putanec ("Prilog proučavanju i kronologija dolaska Hrvata u južnu Italiju - Gargano, Campobasso") i Lovorka Čoralić ("Hrvati u Mlecima kroz stoljeća").

U spomenutoj publikaciji objavljeno je nekoliko priloga. Na prvome su mjestu pozdravna pisma predsjednika Republike Hrvatske Franje Tuđmana i predsjednika Hrvatske matice iseljenika Ante Belje (na hrvatskome i talijanskom jeziku). Zatim je tu "Uvod" voditelja Matičina Odjela za hrvatske manjine Hrvoja Salopeka, prilozi "S one bane mora" Petra Milanovića, "Doprinos utvrđivanju tragova Hrvata u južnoj Italiji" J. Vince-Pallua, "Pjesme i plesovi moliških Hrvata" Ivana Kačurova, "Govor moliških Hrvata" i "Kratka zbirka poezije na moliškom hrvatskom" Agostine Piccoli, "Razvoj moliško-hrvatske zajednice poglavito na primjeru sela Stifilić" Angela Genove, "Što učiniti?" Giuseppa Cicanesea i "Što činiti za čuvat naš jezik" Lucija Piccolija. Posljednji članak te narodna pjesma "Maja" (na zadnjoj omotnoj stranici) tiskani su na moliško-hrvatskom dijalektu, a svi članci imaju sažetak na talijanskom jeziku. U prilogu se nalazi i raspored događanja trećega "Tjedna moliških Hrvata" u Zagrebu.

I svečanosti - radne, zabavne, znanstvene, stručne, i opisane edicije novi su, znatan doprinos obogaćivanju našega znanja o ovome malom ali važnom dijelu hrvatskoga naroda u tuđini, koji je smogao snage da stoljećima održi živim svoj nacionalni duh. Naša pomoć i djelovanje njihovih svjesnijih i savjesnijih pojedinaca pridonijet će učvršćivanju međusobnih veza i poznavanja, utoliko više što je upravo nedavno učinjen još jedan, bitniji pomak: nacionalna zajednica moliških Hrvata prva je i zasada jedina na Apeninskom poluotoku priznata od mjerodavnih tijela Republike Italije.

Snježana Hozjan

IVŠIĆEV ZBORNIK, Zagreb 1996.

Stjepan Ivšić (Orahovica, 1884. - Zagreb, 1962.) znameniti je hrvatski jezikoslovac, tražan uzor sadašnjim i budućim naraštajima hrvatskoga jezikoslovlja. Moderna hrvatska dijalektologija, kao i suvremena hrvatska jezična znanost uopće najviše se vezuje uz ime i djelo prof. dr. S. Ivšića. Već je 1915. postao profesorom na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a 1920. članom JAZU. U njegovu je čast u Zagrebu 1996. objavljena knjiga: "Stjepan Ivšić i hrvatski jezik. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanoga u Orahovici od 29. travnja do 1. svibnja 1994. godine o 110. obljetnici rođenja profesora Stjepana Ivšića (1884.-1994.)", u izdanju HAZU i ogranka Matice hrvatske u Orahovici. Predsjednik Organizacijskoga odbora bio je akademik Božidar Finka, koji je i glavni i odgovorni urednik zbornika.

Iako se radi o filologu, potrebno je ovaj zbornik registrirati i u središnjemu glasilu hrvatskih povjesničara, jer je prof. S. Ivšić u svojim istraživanjima znatnim dijelom zadirao i u povijest, otkrivajući i osvjetljujući razvojni put hrvatskoga jezika. Svi su članci u zborniku znanstvene vrijednosti te imaju sažetke na stranim jezicima, a priloženo je i više fotografija. Tako ovdje samo notiramo naslove priloga, a svaki od njih sadržava i određeni povijesni sadržaj: "Životni put S. Ivšića" (P. Kunac), "Odnos S. Ivšića prema hrvatskome književnom jeziku" (S. Babić), "S. Ivšić kao istraživač hrvatskoglagoljske baštine" (S. Damjanović), "S. Ivšić kao proučavatelj gradišćansko-hrvatskih govora" (B. Finka), "S. Ivšić o posavskom govoru" (Lj. Kolenić), "Filolozi i njihova djela u ocjenama S. Ivšića" (J. Lisac), "Na temeljima Ivšićevih dijalektoloških istraživanja, s posebnim osvrtom na kajkavštinu" (M. Lončarić), "Šaptinovačko narječje S. Ivšića i njegove suvremene potvrde" (Lj. Marks), "S. Ivšić i Akademija" (M. Moguš), "S. Ivšić i hrvatski pravopis" (I. Pranjković), "Etimologija slavenskih termina leptir i vukodlak, uz prinos o vukodlak 'leptir' S. Ivšića" (V. Putanec), "S. Ivšić - jezični savjetodavac" (M. Samardžić),

"Sintaksa u Slavenskoj poredbenoj gramatici" (D. Stolac), "Ivšić i Dubrovnik" (P. Šimunović), "Ivšićeve zasluge za poznavanje kajkavske akcentuacije" (A. Šojat), "Ivšićevi dijalektološki izvori" (B. Tafra), "S. Ivšić u naglasku u Gramatici lgnjata Alojzija Brlića" (S. Vukovac), "Ivšićeva naglasna primjena" (S. Vukušić), "O prilogu dr. Stjepana Vukušića za Ivšićev zbornik" (D. Brozović) i "Leksik govora Donje Podravine u Ivšićevu opisu i danas" (M. Znika).

Već i iz samo nabrojanih naslova može svaki povjesničar razabrati o čemu je riječ te posegnuti i za ovom vrijednom knjigom, objavljenom u čast života i djela akademika Stjepana Ivšića.

Snježana Hozjan

Marija Petener-Lorenzin, BIBLIOGRAFIJA BUZETSKOG ZBORNICA (1976-1995), Buzetski zbornik, sv. 21, Buzet 1996.

Potkraj 60-ih i u početku 70-ih godina počela se snažnije razvijati izdavačka djelatnost u Istri. Ta aktivnost najuže je vezana uz Čakavski sabor koji je tada osnovan te koji je formirao i niz svojih podružnica - katedri. Jedna od njih je i ona u Buzetu, koja sama ili u suizdavaštvu objavljuje "Buzetski zbornik" (prikazivan je i u "Historijskom zborniku"). Njegov 21. svezak u cjelini sadržava popis radova objavljenih u prethodnih dvadeset svezaka te je objavljen pod naslovom "Bibliografija Buzetskog zbornika (1976-1995)". Autorica je Marija Petener-Lorenzin, suizdavači su - uz Katedru Čakavskog sabora, Buzet - "Josip Turčinović", d.o.o., Pazin, Narodno sveučilište "A. Vivoda", Buzet, i Sveučilišna knjižnica, Puła. Glavni i odgovorni urednik je Božo Jakovljević. Knjiga obasceže 111 stranica, a objavljena je u Buzetu 1996. godine.

Područje Bužeštine obuhvaća sjeverni dio Istre koju čine i dijelovi Bujštine i Liburnije. Dovoljno je podsjetiti se na Misal kneza Novaka, na Brevijar Vida Omišljanina i na niz drugih glagoljskih spomenika koji se nalaze ili su se nalazili ovdje, na slavne sinove Bužeštine - Stipana Konzula Istranina i akademika Dragovana Šepića, pa da se odmah uvidi bogata povjesnica toga kraja. Taj se dio Istre danas nalazi u općinama Buzet i Lanišće. Upravo o tome kraju hrvatske Istre govori se na godišnjem znanstvenom skupu "Buzetski dani", čija se priopćenja integralna ili u dopunjenom i proširenom izdanju, objavljuju u Buzetskom zborniku. No, u njemu se objavljuju i tekstovi nastali i izvan simpozija. Edicija, u načelu, ima interdisciplinarni sadržaj, ali se tematika uglavnom odnosi na prošlost. O tome i govori uvodna riječ Miroslava Sinčića u ovu Bibliografiju ("Otiranje prašine sa zlatnih škrinjica"). On ističe da je dvadeset knjiga tiskano na gotovo 4.000 stranica, koje sadržavaju 260 znanstvenih i stručnih priloga s 26 znanstvenih skupova i desetke drugih priloga, a od njih čak 152 autora "odmiču zavjese s povijesnih raz-

doblja i otiru prašinu sa zlatnih škrinjica u kojima su pohranjena naša rodoslovlja i ljetopisi naših predaka, pružajući nam tako priliku da ih bolje upoznamo" (str. 6). Uvodničar napose ističe djelo mr. Bože Jakovljevića, organizatora svih 26 simpozija te glavnoga i odgovornog urednika svih 20 svezaka.

Bibliografija je jedan od produkata lokalne baze podataka Sveučilišne knjižnice u Puli, sačinjena prema pravilima o izradi abecednoga kataloga. Tu su i četiri stručno izrađena kazala: autorsko, predmetno, stručno i kazalo naslova. Od povjesničara svojim su radovima zastupljeni, npr., M. Bertoša, H. Buršić, V. Ekl, T. Frcenc, D. Dukovski, B. Jakovljević, D. Janković, J. Jelinčić, A. Jembrih, D. Klen, T. Macan, L. Margetić, J. Paver, P. Strčić, D. Šepić i drugi. Već i sama ova imena govore koje su teme iz prošlosti obrađene u sadržajima dvadeset svezaka Buzetskoga zbornika, a u koje - zahvaljujući ovoj bibliografiji - možemo odmah dobiti uvid.

Snježana Hozjan

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS

Ivan KAMPUŠ

Ivica PRLENDER

Tomislav RAUKAR

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

LEKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Društvo za hrvatsku povjesnicu
Zagreb, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ul. Ivana Lučića 3

Narudžbe šaljite na navedenu adresu

Cijena ovog broja iznosi 140 kuna

Izdanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Garićgradska 6 – Zagreb

Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, travanj 1997.